

Гордана Благојевић

Етнографски институт САНУ
eisanu@sanu.ac.yu

Колонија Срба у Солуну*

лична имена и етничко обележје према матичним књигама (1896-1945)

Црква Светог Саве на хиландарском метоху служила је од 1896. године као парохијска црква српској колонији у Солуну. У раду се разматра испољавање етничке свести Срба у Солуну, у првој половини 20. века, путем личних имена која су давана деци на крштењу. Посматрају се промена и македонизација појединих имена и презимена, као и промена вере која није обавезно подразумевала промену имена.

Кључне речи: Срби у Солуну, крштење, име и презиме, промена вере, македонизација

У центру Солуна, код Галеријеве тријумфалне капије, у сутерену једне вишеспратнице, налази се црква Светог Саве – метох манастира Хиландара. Црква на метоху је од 1896. године служила као парохијска црква српској колонији у Солуну.¹

* Овај текст је резултат рада на пројекту 147023: *Етницитет: савремени процеси у Србији, суседним земљама и дијаспори*, који финансира Министарство науке и заштите животне средине Републике Србије.

¹ Слободан Ненадовић, *Архитектура Хиландара, цркве и параклиси*, Хиландарски зборник 3, Београд 1974, 192. О цркви Светог Саве у Солуну видети: Архиепископ Данило, *Животи краљева и архиепископа српских*, Загреб 1866, превод Л. Мирковић, *Животи краљева и архиепископа српских од архиепископа Данила II*, Београд 1935; Сотирнос Кисас, *Српски средњовековни споменици у Солуну*, Зограф 11, Београд 1980; Мирјана Живојиновић, *Солунски метох манастира Хиландара*, Зборник радова Византолошког института 37, Београд 1998; Радмила Радић, *Хиландар у државној политици краљевине Србије и Југославије 1896-1970*, Београд 1998.

Према статистичким подацима, Солун је после припајања Грчкој, по мировним уговорима из 1913. године, имао око 120 хиљада становника, међу којима је било и неколико хиљада Срба. После 1918. године, у Солуну је било око 4.000 чланова српске колоније, међу којима су многи држали познате трговачке радње, банке и сл.²

Као основа за овај рад послужиле су матичне књиге крштених, које су вођене у поменутој цркви у периоду од 1896. до 1945. године, у коме постоји 708 увођења. Упадљиво највећи број крштених био је током Првог светског рата, посебно 1916. године – 72, 1917. – 53, и 1918. – 73 увођења. Књиге су вођене ћирилицом, чак су и грчка имена и називи улица записивани ћирилицом, по систему *пиши као што чујеш*.

У цркви Светог Саве у Солуну служили су хиландарски јеромонаси и парохијски свештеници.³ Прво увођење за 1896. годину записао је *Јован јереј*. У ову цркву повремено су долазили и свештеници из других парохија, како би обавили поједине свете тајне. Овде нас занима света тајна крштења. Тако је 1897. године крштена кћер пароха цркве Светог Саве, Николе Ђурђевића (из Призрена), Видосава. Чин крштења обавио је протојереј Јаков из цркве Св. Николе. Прота Сима Буквић, који се потписивао као *парох солунских Срба*, био је такође родом из Призрена. Он и његова супруга Мара (рођена Петровић, из Београда) крстили су 1902. године своје треће дете, кћер Даницу. Чин крштења обавио је Ђорђе Димитријевић, бивши парох села Високе, а кумовала је Љубица Газикаловићева, ученица Више женске школе у Солуну, родом из Пећи.

Као *црквењаци* који су опслуживали ову цркву помињу се: Радован Радоњић, *црквењак српске цркве* родом из Црне Горе 1901. године, Димитрије Ђорђевић 1902. године, а 1903. године забележена је вероватно иста особа, само као Димитрије *ПопЂорђевић*, *црквењак* родом из села Високе. Ванђел Крстић помиње се 1919. године.

Срби који су се досељавали у Солун у првој половини 20. века долазили су из разних делова Србије, Црне Горе, Босне, Хрватске, Старе Србије, Цариграда. Код појединих је у матичним књигама крштених назначено да су из Солуна, тј. да су *староседеоци*. Код неких није наведено место порекла. То је разумљиво, посебно у ратном периоду, када се живот одвијао под отежаним околностима. Нису ни сви свештеници једнако детаљно водили књиге. Истакла бих јеромонаха Фирмилијана Хиландарца, који је

² Радмила Радић, *н. д.*, 174.

³ Милутин Петровић наводи податак да су пароси цркве Св. Саве од 1896. до 1913. године били мирски свештеници, а не калуђери; види у: Прота Милутин Петровић, *Црква Св. Саве у Солуну и њени свештенослужитељи*, Православна мисао, Београд 1980, св. 27, 125-135. Међутим, у матичним књигама крштених, поред пароха, нашла сам и имена других свештеника који су у цркви Св. Саве у Солуну обављали свету тајну крштења, а неки од њих су јеромонаси. Тако се, на пример, 1898. године помиње архимандрит Василије Хиландарац, а 1900. године – архимандрит Јоаникије.

веома прилежно водио књиге двадесетих година 20. века и на тај начин сачувао пуно корисних података.

Први Срби Солуњани, Димитрије и Катарина Годоровић, помињу се 1896. године.

У овој цркви крштавали су се и Руси, али у мањем броју (свега три увођења). Од тога су у два случаја куме биле Српкиње. Клаудија и Ладислав Војтех Лаупал (потпоручник), из Русије, крстили су 1918. године кћер Меланију у болници *Престолонаследника Александра* у Солуну. Кума је била Вукосава, жена *Саве Илића*, а чин крштења је обавио Сава Илић, свештеник Допунске команде. Брачни пар избеглица из руског лагера, Олга и Сергије Писањацки (официр из Полтава у Русији), крстили су 1922. године кћер Људмилу. Кум је био *Готфрид Воезф Стифнос од Лондон*, трговац, а кума је била Вјера. Султанија и Јермолај Зоренков (машиниста из Русије) крстили су 1923. године сина Максима, а кумовала је Милица Баубина, жена из Солуна.

Имена

Деци су на крштењу давали углавном српска имена. Веома ретко се појављују грчка имена, и то тамо где би се то, можда, најмање очекивало, тј. у случајевима када су оба родитеља и кум – Срби. Има случајева када су мајка и кум Грци, а дете има српско име. На пример, Милица, кћи Хариклије и Александара Кораћа (по занимању келнера) из Солуна, којој је 1931. године кумовала Јелена, кћи Теолога Гаврила, бившег земљорадника из Смирне.

Понекад су родитељи који имају грчка имена, а српска презимена, свом детету давали српско име: нпр. Ирина и Ахило Јанковић (закупац из села Богородице), који су својој кћери 1916. године дали име Милена, а кумовала је Сава Таховићева из истог села.

Веома је ретко да једно дете има два имена, као нпр. Јован Сава, који је крштен 1899. године. Родитељи су из Црне Горе, а кума је Српкиња из Солуна.

Године 1920. појављују се два имена записана као једно, нпр. *Саздоимилан*, а родитељи су Срби пореклом из Велеса, који су живели у Солуну. Исте године је и брачни пар Срба из Скопља дао кћери име *Надеждијелена*. Осим појаве спојених имена, од 1920. године донекле се повећава број грчких имена.

Најчешћа мушка имена у периоду од 1896. до 1920. године била су: Душан (10), Ђорђе (10), Димитрије (8), Петар (8), Слободан (8), Александар (7), Јован (6), Љубомир (5), Милутин (5), Миодраг (5), Михаило (5), Никола (5). Најчешћа женска имена за исти период била су: Јелена (12), Љубица (11), Марија (11), Милица (10), Надежда (10), Лепосава (8), Радмила (8), Даница (7), Олга (6), Зорка (6), Катарина (6), Велика (5), Вера (5). Најчешћа мушка имена у периоду од 1920. до 1945. године била су: Александар (12),

Димитрије (6), Петар (5). Наводимо и најчешћа женска имена за исти период: Јелена (13), Милица (7), Марија (6).

Женско име *Доста* дато је, у једном случају, деветом детету у породици, што би могло да указује на, донекле, магијску функцију овог имена – у смислу изражавања жеље за престанком рађања деце.

У неколико случајева је кум Грк дао детету грчко име. По великом проценту српских имена може се закључити да су родитељи настојали да име буде српско. Драстичан пример спора око имена представља случај Катице, кћери Руже и Стојана Антоновића из Дојрана. Дете је крштено код куће, у трећој години по рођењу. Кумовала је Јелена Антоновић, сестра крштене. Уз увођење стоји примедба свештеника:

Није крштено на време у след тога што је кум Грк, кум је захтео да грчки поп крсти и родитељи су хтели српски поп, и стога је отлагано крштење; крштена је у јуну, а умрла у децембру.

На истој страни, у књизи је залепљен папирић са следећим садржајем:

Поштовани оче, Пошто далеко српско гробље за то ћемо мртваца сахранити у грчком гробљу Јеванђелистре са грчким поповима. Јављам ради знања. С поштовањем П. Сат...ић, 3.12.27.

Јован Трифуноски је писао о личном имену *Србин* у крајевима вардарске Македоније.⁴ Приметио је да је мушко лично име *Србин* било распрострањено током турске владавине, до 1912. године, и касније – до краја Другог светског рата у околини Гостивара и Тетова (или области Полог), Кичева, Брода (или области Порече), Дебра, Струге, Охрида, Велеса (област Бабуне), у Битољско-прилепској котлини, у области Железник или Демирхисар итд. Ј. Трифуноски констатује да је био добро раширен народни обичај да се мушкој деци, поред других имена, на крштењу даје име *Србин*. Међутим, каже даље,

ову интересантну појаву из народног живота на Југу земље, још нико од етнографа није запазио и посебно проучавао.⁵

Као скромни прилог, навешћу да сам у матичној књизи крштених за 1939. годину пронашла податак да су Анђелика и Србин Србиновић, млекар из Галичника (Солун), крстили сина Стевана. Кумовао је Божидар Пауновић из Солуна. Дакле, мушко име Србин било је присутно и у Галичнику, а касније и у Солуну.

Промене имена

Од седамдесетих година 20. века долази до интересантне појаве – до промене, тј. *македонизације* имена и презимена особа које су рођене тридесетих година 20. века у Солуну, а касније су се преселиле у Скопље. У

⁴ Јован Ф. Трифуноски, *Македонизирање Јужне Србије*, Београд 1995, 41.

⁵ Исто, 42.

матичним књигама крштених пронашла сам укупно тринаест промењених, тј. *македонизованих* имена. Ради се о грађанској промени имена, на основу захтева за промену имена, поднетог надлежној институцији (у датом случају то је био СУП Скопље), и одобрења од стране исте. Посматрано са црквеног становишта, грађанска пресуда не укида нити мења свету тајну, тј. име које је неко добио на крштењу остаје заувек, ма каквим се именима по свом избору називао. Могуће је да је ова ситуација у вези са стварањем нове *македонске нације*, јер су сва имена добијала своју *македонску варијанту*. Тако је, на пример, *Анђелија* постала *Анга*, *Василије – Васко*, *Арсеније – Арсен*, а презиме *Филиповић* постало је *Филиповски*, *Ђуровић – Ђуровски* и слично. Ваља напоменути да су родитељи ових особа били Срби. Само је у једном случају један усвојени Грк, кога су одгајали Срби у Солуну, дао своје српском имену и презимену македонску варијанту.

Ј. Трифуноски наводи да је једна посмртна листа на улицама Скопља из 1980. године имала натпис *Србин Србиноски*. Радило се о умрлом досељенику из западног дела Повардарја (околина Кичева).⁶ Може бити да је овај покојник некада имао презиме *Србиновић* (као поменути Србин из Галичника, који је живео у Солуну 1939. године), па га је променио у *Србиноски*.

Промена вере

Забележено је дванаест случајева промене вере у православље. Само је у три случаја извршена и промена личног имена. Реч је о Францускињи која је уместо своја три стара имена (Шарлота Марија Ревека) узела једно српско име (Драга), о Немици Гертруди која је постала Славка и о муслиману (Хусеин Алић, дервиш из Тиквеша) који је добио ново име и презиме (Јефрем Михаиловић). Остали су задржали имена која су имали пре промене вере.

Закључак

О животу српске колоније у Солуну од краја 19. до средине 20. века сачувани су корисни подаци у матичним књигама које су вођене при цркви Светог Саве у Солуну. У овом раду разматрала сам податке из матичних књига крштених. Срби Солуњани били су занатлије, банкарџи, трговци. Дакле, бавили су се пословима који су подразумевали знање грчког језика. Упркос томе, имали су потребу за српском парохијом и црквом са богослужењима на српском језику. Имена су била већином српска, књиге су вођене строго ћирилицом, чак су и грчки и други страни називи и имена бележени ћириличним писмом. Свештеници су у својим потписима наглашавали етничку припадност: *парох солунских Срба*, *парох Срба у Солуну*, *парох српске колоније у Солуну*.

⁶ Исто, 43.

Иако српска, ова парохија није била етнички затворена заједница. Парохијани су прихватили и припаднике других народа: ту су се крштавали и Руси, а нису се одрекли ни мисионарске димензије хришћанства, о чему сведоче веропрелази Јевреја, муслимана, протестаната и римокатолика. Ове особе су у већини случајева задржавале имена која су имала пре веропрелаза. Од седамдесетих година 20. века долази до интересантне појаве промене имена и презимена код особа које су рођене тридесетих година 20. века у Солуну, а касније су се преселиле у Скопље. Интересантно је да су Срби који су живели на грчком говорном подручју давали својој деци српска, а не грчка имена. Треба имати на уму да се ова имена веома разликују од локалних, грчких. Дакле, личним именима слободно су изражавали своју етничку различитост. Међутим, Срби који су се после Другог светског рата обрели у БЈР Македонији, иако у словенском окружењу, затекли су друкчију ситуацију. Долази до *македонизације* личних имена. Наиме, не даје се сасвим другачије име српског или неког другог порекла (нпр. да од Анђелије постане Дубравка, Марија или Глорија), већ се постојеће име *македонизује*. Исти је случај и са презименима. Филиповић није постао, на пример, Алексић, Смит или Фундулис, већ – *Филиповски*. Родитељи ових особа били су Срби. Само је у једном случају један усвојени Грк, кога су одгајали Срби у Солуну, дао своје српском имену и презимену македонску варијанту. Уочава се феномен који подразумева могућност очувања српског имена и презимена у етнички потпуно различитој средини (као што је Грчка), а у етнички сличној средини (БЈР Македонија), која жели да постане различита – то није случај.

Gordana Blagojević

Serbian Colony in Thessalonica

Personal Names and Ethnic Markers in Registers (1896-1945)

Key words: Serbs in Thessalonica, baptism, name and family name, religious conversion, Macedonian influence

The church of Saint Sava is located at center of Thessalonica; from 1896, the church served as a parish church for Serbian population. The church Register from 1896-1945 is used in this paper. The Serbs from Thessalonica were mostly craftsmen, bankers and traders. All engaged in business that required the knowledge of Greek language, but still had a need for Serbian parish and church services in Serbian language. And although Serbian, the parish was also open to other ethnic groups. For example, Russians used its services for baptism, and there are data indicating that a certain proportion of Jews, Muslims, Protestant and Catholics got converted in the church, confirming its missionary dimension. These individuals kept their first names even after the conversions. The Serbs named their children in Serbian fashion, not Greek. However, the Serbs from Thessalonica who came to ex-Yugoslav republic of Macedonia, after WW II, encountered a different situation. Macedonian influence is evident in their first and last names. For instance, name Andjelija becomes Anga, and last name Filipovic becomes Filipovski. The respected parents were Serbs. There is only one case where an adopted Greek, raised by Serbs in Thessalonica, had changed his first and last name in Macedonian fashion. The phenomenon assumes preservation of Serbian names in ethnically totally different environment, such as Greece, and the absence of the same in ethnically similar environment such as Macedonia.